

KUNGL. VETENSKAPS-
OCH VITTERHETS-SAMHÄLLET
I GÖTEBORG

ÅRSBOK
1980

GÖTEBORG 1980

SVEN DAHL

1912—1979

Minnesteckning

av

ERLING ANDERSSON

Sven Dahl

Den 7 april 1979 avled professor emeritus SVEN DAHL. Han var från år 1967 ledamot av Kungl. Samhället och saknades sällan vid dess sammanträden.

Sven Dahl var född i Malmö år 1912. Efter studentexamen vid Lunds katedralskola bedrev han studier vid Lunds universitet och avlade fil. mag.-examen 1935 samt fil. lic.-examen 1938. Han disputerade 1942 på avhandlingen *Torna och Bara. Studier i Skånes bebyggelse- och näringsgeografi före 1860* och utnämndes samma år till docent i geografi vid Lunds universitet. Under åren 1943—46 var han knuten till Utrikespolitiska institutet i Stockholm. Han blev docent vid Stockholms högskola 1945, vid Handelshögskolan i Stockholm 1949. Från december 1946 till juli 1947 hade han anställning vid Christian Michelsens institut i Bergen. Åren 1951—53 var han t.f. professor vid Stockholms högskola efter att åren innan ha varit docent med partiell undervisning.

Dahl flyttade till Göteborg 1953 och innehade docenturen vid Handelshögskolan i ekonomisk geografi 1953—60. Han kallades till professuren i ämnet 1960 och var — efter Handelshögskolans avveckling — professor vid Göteborgs universitet i kulturgeografi med ekonomisk geografi 1971—78.

Dahls forskning kom att omfatta vitt skilda fält inom geografin. Det var naturligt att han med sin studieinriktning — han hade bl.a. geografi och historia i sin ämbetsexamen — kom att inleda sina forskningar inom det historisk-geografiska området. Som lärjunge till Helge Nelson och Lauritz Weibull influerades han av den intensiva forskning inom äldre svensk geografi som pågick inte bara i Lund utan även vid övriga universitet. Dahl valde Torna och Bara härader som sitt undersökningsområde, men hans forskningar kom i många fall att omfatta hela Skåne. Tyngdpunkten i hans doktorsavhandling ligger på det gamla kulturlandskapet före 1750. Upplösningen och

omvandlingen av detta fram till 1860 behandlas mera rapsodiskt men med stor stringens. Speciellt ingående penetrerat är jordbruket i det äldre jordbrukarsamhället. Hans forskning gav en detaljerad och tillförlitlig framställning av sädeslagens utbredning och avkastning samt växtföljder och odlingssystem. Allt åskådliggjordes genom instruktiva och vackra kartor.

Intresset för den historiska jordbruksgeografin kom att bestå livet igenom. Det är betecknande att hans sista arbete om ca 250 sidor, ännu opublicerat, behandlar Skånes odlingssystem, vilket direkt anknyter till forskningarna för gradualavhandlingen.

Dahl hade i vetenskapliga tidskrifter publicerat ett antal uppsatser före doktorsavhandlingen. De kan ses som förstudier till denna. I en av dessa hade han behandlat bynamnen i Skåne, och han återkommer i en artikel i *Ymer* 1945 till "Geografi och ortnamnsforskning". Det är utmärkande för Dahl att han med stort intresse följde utvecklingen inom närgränsande vetenskaper, vars forskningsresultat kunde verka befruktande på hans egna forskningar.

Den intensiva historiskt-geografiska forskningsperioden i Dahls liv avslutas temporärt i och med flyttningen till Stockholm och arbetet på Utrikespolitiska institutet. Han hade redan tidigare medverkat som recensent av facklitteratur, bl.a. i *Svensk geografisk årsbok*. Den verksamheten blir nu av stor omfattning. Samtidigt medverkar han i dagspressen med ett flöde av artiklar om fakta och forskningsresultat från geografins fält och om aktuell information om länder och folk. Hans regionalgeografiska verksamhet får sin största omfattning genom redigeringen av Bonniers folkbiblioteks världsatlas samt *Världens länder och folk*, där han själv bidrog med fyra artiklar.

En form av regionalgeografi är också de utredningar som han genomförde för upprättandet av generalplanerna för Södertälje, Luleå och Skellefteå. Men den verksamhet som framförallt är förknippad med Dahls Stockholmstid är hans omfattande studier över den svenska inrikeshandelns geografi.

Under åren 1948—50 tillkom vid Handelshögskolan i Stockholm under Dahls ledning *Register över Sveriges tätorter*. Det var en fullständig undersökning av serviceområdena för Sveriges alla handelsorter. Undersökningsmetoden för registrets upprättande hade Dahl utprovat vid sin näringsgeografiska undersökning av Södertälje. Insamlade data låg till grund för kartor över handelsområdena för Sve-

riges samtliga tätorter. Med olika intensitetsbeteckningar framgår ortens dominans inom dess handelsområde. Denna kartbild kompletteras med en karta där ortens yttre gränser för viss service markerats. Till detta fogas en detaljerad ekonomisk statistik för var och en av landets tätorter samt en karakteristik av tätorterna ur näringsgeografiska synpunkter. Alla som arbetat med handelsområden har haft stor nytta av registret. Det har kommit till praktisk användning inom förvaltning och näringsliv.

En förnyelse och omarbetning av tätortsregistret genomfördes 1963—64 under Dahls ledning vid Handelshögskolan i Göteborg. Det resulterade i en atlas, *Handelsområden i Sverige*, som utgavs av Sveriges Köpmannaförbund år 1966.

Dahls forskningar inom Sveriges inrikeshandel fortsätter under Göteborgstiden. *Västerås kontakter med landet i övrigt* utkommer 1954. Det är en studie över stadens influensområde baserat på undersökningar och analyser av privata kontakter (flyttningar, järnvägs-, buss- och telefontrafiken etc.) samt affärsmässiga kontakter. Med ett stort antal kartogram påvisade Dahl de framträdande skillnaderna i de bägge kontakternas utformning och dessas orsaker.

I *Det svenska nätet av handelsorter* (1965) redovisas nätet av handelsorter över hela Sverige vid vissa tidpunkter från förindustriell tid fram till 1950. I anslutning härtill sker bl.a. en analyserande diskussion om första, andra och tredje rangsorternas regionala fördelning och dess orsaker, "kondensationskärnor" och handelsorternas detaljhandelsomland. De vunna resultaten ger Dahl anledning till en kritisk diskussion om Christallers centralortsteori.

Till ökad kunskap om sin nya hemstad bidrar Dahl genom att visa på dess mångfacetterade liv och dess förgrenade verksamheter i atlasen *Göteborg i kartor* (1970).

Vid Handelshögskolan tillkom 1960 en ny studieordning, och Dahls första uppgift som professor blev att avveckla den gamla och genomföra den nya. Ekonomisk geografi blev nu ett obligatoriskt ämne i ett studiesystem, där Handelshögskolans ämnen följde varandra slag i slag. Antalet studenter ökade, och nya medarbetare knöts till institutionen. Under Dahls ledning organiserades institutionens arbete för att motsvara det nya studiesystemets krav. En smidig övergång följdes av en väl anpassad och av studenterna positivt mottagen undervisning. Av många orsaker — av vilka näringslivets stora efterfrågan på och

höga begynnelselön för civilekonomer var en — blev det svårt att rekrytera licentiander till ämnet. Den lägre undervisningen blev institutionens dominerande verksamhet.

Praktiskt taget utan förvarning infördes 1967 en ny studieordning, som radikalt förändrade den ekonomiska geografins ställning. Ämnet blev ett alternativ till statistik och internationell ekonomi. Det senare var ett integrationsämne, där utom geografi också nationalekonomi, rättsvetenskap och företagsekonomi ingick. Geografiska institutionen kom i allt att meddela undervisning i fyra olika studiealternativ. Även denna situation bemästrades genom Dahls engagerade insats. Men endast några år senare bröts utvecklingen genom att Handelshögskolan sammanslogs med universitetet. En ny omställningsprocess började. Den ekonomiska geografin fann sin plats även i det nya systemet, och med framgång utvecklades nya kurser.

Dahl hade ett lidelsefullt intresse för sin vetenskap. Hans beläsenhet inte bara inom det egna ämnet utan också inom närliggande var imponerande. Det bidrog till att han med sakkunskap vårdade och väsentligt utökade institutionens bibliotek. Han deltog flitigt i nationella och internationella fackkongresser och studieresor. Genom tidningsartiklar och uppsatser medverkade Dahl i den aktuella planeringsdebatten och framförde därvid åsikter, vilka visade sig vara mycket framsynta. Allmänt kritisk till sin läggning såg han med en sund skepsis på många av de nya riktningarna inom geografien. Hans sista år fördystrades av ohälsa och av att han nödgades bryta upp från en väl fungerande egen institution på Handelshögskolan.

Sven Dahls elever och medarbetare uppskattade honom för hans ärlighet och rakryggade uppträdande, hans generositet att alltid beredvilligt lyssna, dela med sig av sitt kunnande och ge råd och vägledning. Hans idérikedom och okonventionella sätt att angripa problemen var stimulerande. Den mindre kretsen var hans naturliga forum. Han var den idealiske institutionschefen, som verkade utan att påtagligt synas. Generös och stimulerande skapade han förutsättningar för en föredömlig arbetssituation.

Minnestal vid Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhällets i Göteborg
årshögtid 1980.

HANNES HYRENIUS

1914—1979

Minnesteckning

av

INGVAR HOLMBERG